

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Bakalářská práce

Daniel Erhart

Magie a nadpřirozeno v Berceově díle

Magic and the marvelous in Berceo's work

Praha 2019

vedoucí práce: doc. Juan Antonio Sánchez Fernández, Ph.D.

Poděkování

Touto cestou bych rád poděkoval vedoucímu své bakalářské práce doc. Juan Antonio Sánchez Fernández, Ph.D. za ochotný a trpělivý přístup a velmi přínosné rady.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského či k získání jiného anebo stejného titulu.

V Praze, dne 4. srpna 2019

Daniel Erhart

Abstrakt

Tato bakalářská práce pojednává o španělském básníkovi, o básníkovi benediktinského řádu, jenž je spojený s klášteřem San Millán de la Cogolla; konkrétněji o Gonzalo de Berceo. Úvod práce se zaměřuje na život tohoto výjimečného autora. Blíže je přiblížena terminologie zázračných pojmů, důvody jejich existence a historie jejich počátků. V druhé části jsou nastíněny postavy, které jsou centrem díla, a ve třetí kapitole bude řeč o středověké symbolice jako je chápání lidského těla, nebo chápání religiálních menšin a jak se tyto ideologie projevují v Berceových textech. Následně práce popisuje poetický místopis, tedy místa, kde se zázraky odehrávají a jakými literárními prostředky je autor vytváří.

Celá teze neustále vytváří pomyslnou hranici mezi zázračnem a magií, což je esenciální dualita všech kapitol.

Klíčová slova

Středověká literatura, magie, zázrak, Berceo, náboženství

Abstract

This bachelor thesis deals with the Spanish poet, the poet of the Benedictine order, who is linked to the monastery of San Millán de la Cogolla; more specifically with Gonzalo de Berceo. The introduction focuses on the life of this exceptional author. The terminology of miraculous terms, the reasons for their existence and the history of their beginnings are explained in more detail. The second part outlines the characters that are the centre of the work, and the third chapter deals with medieval symbolism such as the understanding of the human body, or the understanding of religious minorities and how these ideologies manifest themselves in Berceo's texts. Subsequently, the thesis describes the poetic topography, that is the places where miracles take place and by what literary means the author creates them.

The whole thesis constantly creates an imaginary boundary between miracle and magic, which is the essential duality of all chapters.

Key words

Medieval literature, magic, miracle, Berceo, religion

Obsah

1. Úvod	7
2. Gonzalo de Berceo	8
3. Zázrak ve středověku	10
4. Spirituální svět a Gonzalo de Berceo	13
4.1 Ježíš Kristus	14
4.2 Panna Marie.....	15
4.2.1 Mariánský kult ve středověku	17
4.2.2 Influence vizuálního umění při charakterizaci Panny Marie	19
4.2.3 Spasení	23
4.3 Dábel v Milagros.....	25
4.4 Tělo a duše.....	28
4.5 Církev, kostel a modlení	30
5. Židovství v Berceově díle	34
6. Místopis zázraků.....	37
7. Rétorické figury	40
8. Závěr	44
Resumé v českém jazyce.....	45
Resumé ve španělském jazyce.....	46
Bibliografie	47

1. Úvod

Pro svou bakalářskou práci jsem si vybral téma – Magie a nadpřirozeno v Berceově díle. Rozeznávání mezi těmito pojmy, je podle mého názoru, i v dnešní době velmi aktuální téma. Stále více lidí si klade otázku, jestli se pozitivní věci dějí pouze z určité náhody, nebo jestli za nimi nestojí nějaký zázrak. I já patřím mezi ty, kdo se s touto problematikou neumí v každodenním životě vyrovnat. Z tohoto důvodu jsem si uvedené téma vybral. Při psaní mi pomohly znalosti, které jsem získal studiem oboru Hispanistika, ať už se jedná o historické, literární či lingvistické vědomosti.

Práci jsem dle zadání rozdělil na dvě části. V první části se věnuji základnímu principu chápání nadpřirozena ve středověku. Uvádím pojmy spjaté s touto středověkou terminologií, kterými jsou mytické postavy, místa jako neustále se opakující motivy a porozumění, jakou roli odehrálo lidské tělo a duše pro autory dob minulých. Následně se zmiňuji o významech náboženství a s ním spojenou postavou d'ábla. Posléze přibližuji symboly, na které můžeme v Berceově díle narazit, které explicitně vyjadřují a rozlišují tenkou hranici mezi magií a nadpřirozenem. Pro vypracování této části práce jsem čerpal převážně z knihy *Lo maravilloso y lo cotidiano en el Occidente medieval*, kde jsem se pokusil najít nejpodstatnější rozdíly mezi obyčejným a zázračným životem; hranice, jenž se v Berceově díle nezřídka prolíná.

Ve druhé části jsem nejprve stručně představil základní poznatky o spirituálním životě autora. Velmi významným pojmem je postava Ježíše Krista, která nás celým dílem provádí, i když někdy pouze intertextuálně. Výjimkou není ani všudypřítomná účast ducha svatého, který do jisté míry komplikuje právě onu tenkou linii mezi magií a zázračnem. Z tohoto důvodu jsem se rozhodl pro bližší charakteristiku počátku grácie. Především tedy na grácii Marie. Z každé takto podobné tematiky musíme vždy pohlížet i na druhou stranu mince, v tomto případě na figuru d'ábla. Čerpal jsem mimo jiné z knihy *El mundo espiritual de Gonzalo de Berceo*.

Závěrem nastiňuji význam magie a náboženství až do dnešních dob. Celá práce je poté shrnuta v resumé. V neposlední řadě uvádím seznam všech použitých zdrojů. Nakonec doplňuji mou bakalářskou práci o obrázky k lepšímu dotvoření psaného textu.

2. Gonzalo de Berceo

Až do třináctého století, byla poezie středověkého Španělska ovládána dvěma hlavními tendencemi; *mester de juglaría*, který produkoval velké epické oslavné básně úspěšných dobyvatelů, a láskyplné texty psané v mozarabštině *jarchas* a Galicijsko-portugalské kantigy.¹ Jedním z autorů, kteří se v této době prosadili, je Gonzalo de Berceo, kněz patřící do kláštera San Millán ve městě Berceo, nacházející se ve vinařsky známě oblasti La Rioja. Narodil se kolem roku 1190 a po sedmdesáti čtyřech letech umírá. Předpokládá se, že studoval na univerzitě v Palencii.² Gonzalo de Berceo, první španělský básník známý podle jména, představil novou školu poezie: podobnou jako *mester de juglaría*, soustředící se na široké spektrum publika, ale pyšníci se mnohem náročnější strukturou – *mester de clerecía*.

Co se týče primární knihy, kolem které se celá teze bude točit, *Milagros de nuestra señora*, měli bychom říci pár technických informací, bez kterých by hlubší pochopení celé problematiku mohlo komplikovat. Kniha je složena z kompilace takzvané *exempla*, což znamená krátký tradiční příběh, který lze využít k argumentaci nebo v kázání, která obsahují dvacet pět zázraků Panny Marie. Jako zdroj mu sloužily latinské mariánské zázraky, které cirkulovaly po španělském středověku třináctého století. Kritice slouží jeden hlavní dochovaný manuskript; tak zvaný manuskript Thott 128°, v knihovně v Kodani.³ Součástí díla je i originální prolog. Strofa je napsaná formou *cuaderna vía*. Je složena ze čtyř čtrnácti slabičných veršů s konsonantním rýmem, kde je ještě každý verš rozdělen na dva hemistichy po sedmi slabikách. Styl je přisuzován *mester de clerecía*, což byl kastilsky psaný literární žánr duchovní poezie, chápaný jako opozice proti světskému žánru *mester de juglaría*.

Berceo v každém zázraku mluví o nějakém svatém. Jelikož autor patřil do pedagogické, religiózní formace, *Milagros* mu složili jako jistá zbraň, která mu pomáhala udržet a úspěšně vést tento směr. Kromě pouhých dvou případů jsou protagonisté *Zázraků* muži, něco velmi typického pro mariánskou literaturu. Ramón Menéndez Pidal hovoří o riojáncovi jako o skromném a prostém věřícím, a naopak Brian Dutton, který bude mít později i důležitý význam pro naši tezi, jako o neskutečném vzdělanci.⁴

¹ The Editors of Encyclopaedia Britannica. Gonzalo de Berceo. [online]. 2019 britannica.com [cit. 2019-05-19]. Dostupné z WWW: <<https://www.britannica.com/biography/Gonzalo-de-Berceo>>.

² Tamtéž.

³ RESANO, Gaudioso Giménez. *Milagros de Ntra. Señora, de Gonzalo de Berceo*. N° 79, 1968, str. 147-158. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-05-28]. Dostupné z WWW: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=61510>>.

⁴ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 26.

V Berceových dobách byla poutní cesta z Francie ke svatyni svatého Jakuba v Compostele dobře známá a vedla jen šestnáct kilometrů severně od kláštera San Millan de Suso. U úpatí Sierra de la Demanda, kde byl básník v jeho dětství vychováván. Berceova poetická aktivita je velmi často s touto poutní cestou spojována a jeho publikum sestávalo z cestujících *Camina*. Předpokládáme, že tito poutníci se mohli účastnit recitací Berceových básní o Panně Marii a jejích zázracích, o jiných místních svatých nebo o jiných zbožných předmětech.

3. Zázrak ve středověku

Ať už se budeme chtít bavit o historii, filosofii, biologii, nebo například literatuře, musíme za všech okolností znát danou terminologii, bez které bychom nebyli schopni správně pochopit významy termínů a slov. Jinak tomu není ani ve specifických oblastech, jako je například tato naše. V první řadě se společně zamyslíme nad pojmem zázrak, na jeho historii a užití v jazyce. Jelikož se budeme snažit nacházet v mnoha případech spojitosti s přítomností, je potřeba si uvědomit, že co bylo ve středověku vnímáno jako zázrak, je dnes považováno za obyčejný důkaz vědních disciplín. I proto bychom se měli nad tímto divem zamyslet hlouběji, než pouze na povrchové úrovni.

Když se z lingvistického hlediska zamyslíme nad výrazem zázrak, zjistíme, že se jedná o složené slovo z předpony a kořenu. Zázrak zcela explicitně vyjadřuje úkaz, který se děje *za* našim *zrakem*. Tedy něco, co nemůžeme vidět, nebo alespoň jinými smysly odůvodnit. Kořen slova *zrak* je nadmíru důležitý, jelikož se nejčastěji připisujeme existenci jevům, které vidíme a naopak považujeme za nadpřirozené něco, co je očím skryté. V každém případě se jedná o jistou reflexi reality. Tato zmíněná reflexe je důležitá v původu slova zázrak v jazycích románských, respektive jazycích pocházejících z latinského původu. Španělský ekvivalent tomuto jevu je slovo *milagro*, které se mimo jiné objevuje i v názvu Berceova díla *Milagros de nuestra seora*, a které španělština přejala z latinského termínu *miraculum*. Nikoliv předpona, nýbrž v tomto případě kořen slova *mir* – tvoří sloveso jako je například *miror* (divit se, obdivovat)⁵ nebo poté *mirus* (divný, podivný, podivuhodný, zvláštní).⁶ Angličtina má pod stejným pojmem uložený význam zrcadla, kde o jisté reflexi reality nemůže být pochyb. V neposlední řadě skrytou skutečnost odráží i samo latinské slovo pro zrcadlo a tím je *speculum*. Čeština, jež si začlenila mezi užití „spekulace“ opět potvrzuje fakt, že si nejsme jistí tím, co vidíme.

Zjistili jsme původ, význam a historii slova zázrak a nyní si ukážeme užití této specifické terminologie. V mnoha středověkých textech narazíme na určité zjevy, které zcela zjevně nepatří do každodenního života jedince. Je jedno, jestli se jedná o kouzelné, úžasné či magické předměty, které pomáhají vyvoleným protagonistům zdolávat jinak neschůdné a dobrodružné cesty. Příklad onoho magického předmětu může být například na první pohled obyčejně vypadající prsten jako v textu *Sir Gawain a Zelený rytíř*.⁷ Nebo jestli se na svých nebezpečných

⁵ KÁBRT, Jan; KUCHARSKÝ, Pavel; SCHMANS, Rudolf; VRÁNEK, Čestmír; WITTICHOVÁ, Drahomíra; ZELINKA, Vojtěch. *Latinsko/český slovník*, str. 337.

⁶ Tamtéž, str. 337.

⁷ BARRON, W.R.J.. *Sir Gawain and the Green Knight*. Manchester University Press, 1998.

cestách střetávají s nadpřirozenými či mytologickými bytostmi, se kterými musí bojovat pro dosažení cíle své poutě. Zde si naopak můžeme uvést příklad *Beowulf*, kde protagonista bojuje s příšerou Grendelem.⁸ Zkrátka lidská představivost je stará jako lidstvo samo a je zcela přirozené, že si lidé vymýšleli a stále vymýšlejí nadpřirozené jevy. Buď jen z dlouhé chvíle a pro uchvácení druhých, nebo také kvůli tomu, že si mnoho fenoménů neuměli vysvětlit. Vše doposud zmíněno tvoří určitou kategorii magična. Na druhé straně a svoji vlastní kategorii tvoří nadpřirozeno s religiózním podtextem. Oproti magii, o které jsme řekli, že je stará jako lidstvo samo, náboženské nadpřirozeno je velice spjato s postavou Ježíše Krista.⁹ Teprve tato druhá zmíněná kategorie zasluhuje jméno zázrak a svojí přirozeností se od magie odlišuje. Gonzalo de Berceo ve své knize *Milagros* tyto dvě kategorie prolíná a my se na tuto problematiku budeme postupně v dalších kapitolách zaměřovat. I v tomto případě je hodno říci, že dříve měla církev z nadpřirozena nereligiózního typu strach mnohem větší, než v současnosti. Tato výpověď je logického rázu, poněvadž neuměli mnoho zjevů, oproti dnešní době, vysvětlit.

Jelikož název knihy se přiklání spíše k druhé zmíněné kategorii, měli bychom jí věnovat více prostoru a ukázat si, že tento jednoslovný termín – zázrak – má mnohem hlubší význam. Rozebereme si z pohledu monoteistického pohledu, tedy z pohledu křesťanského. Když hovoříme o zázraku, mluvíme úkazu, který má pozitivní podtext. Tedy podtext žádoucí, v který všichni doufají, a čekají, jestli právě oni budou tímto fenoménem obdařeni. Magie má konotaci přesně opačnou. I přes to, že pochopitelně v myslích lidí existovala bílá magie, ale zdaleka důležitější roli hrála magie černá.¹⁰ Něco magického bylo považováno za spjaté s ďáblem, a proto se každý chtěl většinou magii vyvarovat. Například, když se někdo upsal ďáblu, věděl, že se po určitou dobu bude mít dobře, ale na konci přijde pád do hlubin. Kdežto zázrak přijde shůry, nikdo ho nečeká a nikdo předem neví, co s sebou přinese. Bohužel ani takto definovaná separace mezi magií a zázrakem není plnohodnotná, jelikož v křesťanství se nepotýkáme pouze s figurou Boha, ale i s jeho svatými. Teorie padá v okamžiku při pomyšlení, že se modlíme k danému svatému, aby nám umožnil splnit přímo jedno konkrétní přání, a tím ztratíme „moment překvapení“ o kterém jsme polemizovali výše. Může nám tato teorie sloužit jako jeden z dalších klíčů ke správnému rozeznání pojmů, ale nesmíme se podle ní řídit v každém případě. Le Goff tvrdí, že křesťanství prvotně magično popíralo, bálo se, že by mohlo narušit chod dogmatických tvrzení. Distancovalo se od něj a se svou vírou ho nespojovalo. Později ale církev

⁸ Anonymní. *Beowulf*. Aziloth Books, 2011.

⁹ LE GOFF, J. *Lo maravilloso y lo cotidiano en el occidente medieval*, str. 11.

¹⁰ Tamtéž, str. 13.

zjistila, že nemůže potlačovat něco tak všedního a magii si přivlastnila jako něco spjaté s křesťanstvím.¹¹

Ani tentokrát se neoddálíme příliš od přítomnosti a poukážeme na důležitý fakt, který je zapotřebí mít na paměti, když čteme *Milagros de nuestra señora*. V dnešní době, kdy po středověkých zázracích přišla romantická fantastičnost a následně po ní moderní surrealismus, nám nadpřirozené jevy přijdou, jakoby byly součástí každodenního života. Jsme na literaturu podobného typu zvyklí a již nás příliš neudivuje. Když si ale pokusíme představit, že tato nadpřirozená tvorba neměla svého předchůdce, můžeme předpokládat, že k textu přistupovali čtenáři jinak. Podle mého názoru si byl těchto podobností vědom i sám Berceo, jelikož se může čtenář nacházet v určitém stavu zmatenosti, zdali se jedná o prvek magický či zázračný.

¹¹ LE GOFF, J. *Lo maravilloso y lo cotidiano en el occidente medieval*, str. 133.

4. Spirituální svět a Gonzalo de Berceo

Él no cuenta el repaire del romero cansado;
leyendo en santorales y libros de oración,
copiando historias viejas, nos dice su dictado
mientras le sale afuera la luz del corazón.¹²

Předchozí strofa náleží krásné poesii Antonia Machada, ve které nám hovoří o jednom ze svých oblíbených básníků, kterým je Gonzalo de Berceo. O prvním španělském autorovi, jehož jméno je nám známé a o kterém bude celá následující kapitola. V celé první kapitole jsme jednali pouze o symbolice slov, které tento autor ve své práci použil, ale nyní je čas dozvědět se více informací o samotném tvůrci. Nebudeme se ale příliš zaměřovat na všeobecné informace o autorovi, ani o době, ve které psal, protože na podobné téma existuje velké množství bibliografie a pouze bychom o riojanci opakovali již několikrát zmíněné. Pokusíme se přiblížit jeho spirituálnímu vnímání světa, což nám usnadní pochopit význam jeho díla. První otázku, kterou si položíme a zároveň na ni i odpovíme je ta, jestli tento autor narozen kolem roku 1196, který strávil svůj život v klášteře San Millán, byl teolog. Nebo jestli on sám si byl vůbec vědom, že píše teologické dílo. Ve světě kritiky nalezneme dva různé názory na danou problematiku.

Saugnieux tvrdí,¹³ že Berceo není žádným teologem, jelikož jeho myšlenky nemají žádnou systematickosti a jsou plné nepřesností a protimluv. To vyvrací Menéndez Peláez, který souhlasí s tím, že jeho texty nejsou přímo univerzitní materiál, ale že slouží jako jistá teologie pro obyčejný lid. V teologických spisech, napsané například Svatým Augustinem, vždy nalezneme strukturovaný pořádek kapitol. Něco, co Saugnieuxovi chybí u Bercea;¹⁴ na druhou stranu ale nemůžeme vědět, co si Berceo o pořadí své poezie představoval. Možná by řekl, že naopak má perfektní systém, který nám pouze uniká. Pokud bychom chtěli tvrdit, že se jedná o teologické dílo, měl by text obsahovat alespoň nějakou zmínku o svaté trojici. A ani tento pojem v *Milagros* nechybí.

Creo que un Dios es,	e que es Trinidad,
Trinidad en personas,	una la Deïdat;
non a ennas personas	nulla diversidat:
Padre, Fijo e Spíritu	uno son de verdat. ¹⁵

¹² MACHADO, Antonio. *Fields of Castile/Campos de Castilla*, str. 192.

¹³ SAUGNIEUX, Joel. *Culture populaire et culture savante dans l'oeuvre de Berceo*, str. 68.

¹⁴ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 26.

¹⁵ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXIV, v. 792, str. 204.

4.1 Ježíš Kristus

Ježíš je pro teologické texty je naprosto esenciální postavou, a proto jsme se rozhodli mu věnovat celou kapitolu. Na původ Ježíše Krista bychom se mohli z teologického hlediska dívat dvěma způsoby. Buď jako na syna Otce, nebo naopak jako na syna matky Marie. Na první pohled se může zdát, že toto rozlišení není nijak relevantní, ale v Berceovu dílu se jedná o zásadní pojem. Pokud přemýšlíme o Ježíši jako o synu Otce všech otců, připisujeme mu nadlidské schopnosti hodné bohům; nesmrtelnost a všudypřítomnost. V případě, že naopak spojujeme Ježíše s postavou matky Marie, připisujeme mu vlastnosti zcela lidské. Ať už se jedná o to, že cítí hlad, žízeň, ale především je smrtelný. Trpí stejně jako člověk, cítí bolest a je zranitelný.¹⁶ Berceo se svou poezií chce zcela zaručeně přiblížit obyčejnému lidu, a proto není překvapivé, že kategorizoval postavu Ježíše do druhé zmíněné skupiny.

Díssoli la Gloriosa:	<<Yo so Sancta María,
Madre de Jesu Cristo,	que mamó leche mía;
el que vos desechastes	de vuestra compannía,
por cancellario mío	yo a essi tenía. ¹⁷

Ve středověkém chápání je svět a veškeré dobro v něm dílem Boha. Stvoření světa, člověka, pozemského ráje, osvobození Egyptanů... dva poslední zmíněné akty poukazují na odpuštění pozemských hříchů a to vše vykazuje Božskou grácií, jež je autorem a tvůrcem. Jedná se o pojem, ve kterém Bůh Otec, prostřednictvím Syna Ježíše a skrz Ducha svatého zajišťuje věčné spasení.¹⁸ Nejhlavnějším symbolem je Kristovo vzkříšení; Trpěl, aby smazal lidské hříchy a následně se vrátil na nebesa, aby dodal víru ve spásu. Na základě tohoto jevu lidstvo nabírá optimismu z jinak pesimistické smrti; pocházíme z Boha a k Jeho rukám se i navrátíme. Křesťan by měl být vazal Boha a plnit Jeho povely. To vše nám pomáhá pochopit roli, jakou hraje člověk před Bohem a Berceo si ve svých verších nenechal tuto příležitost, mluvit o grácii, uniknout. A to dokonce hned velmi zkraje, přesněji ve strofě čtrnáct.

Semeja esti prado	equal de Paraíso,
en qui Dios tan grand gracia,	tan grand bendición miso;
el que crio tal cosa,	maestro fue anviso:
omne que marasse,	nunca perdiré el viso. ¹⁹

¹⁶ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 46.

¹⁷ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, III, v. 109, str. 94.

¹⁸ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 58.

¹⁹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 14, str. 76.

4.2 Panna Marie

V Berceově díle se ale potýkáme ještě s jednou, a to velmi významnou, figurou udělující lidstvu grácii. Touto figurou není nikdo jiný, než dcera Boha, matka Ježíše, Marie. Ani v tomto případě se riojanec neoddaluje od lidských hodnot a využívá Matku Svatkou za svého prostředníka mezi pozemským a nebeským královstvím. Chrání člověka během své pozemské poutě, ochraňuje ho po jeho smrti, hájí ho před peklem a dává naději ztraceným duším. To vše a mnoho dalšího nalezneme při přečtení „*Zázraků naší paní*“.

La sombra de los árboles,	buena, dulz e sanía,
en qui ave repaire	toda la romería,
sí son las oraciones	que faz Santa María,
que por los peccadores	ruega noche e día. ²⁰

Po celou dobu nás provádí poezií, vždy pod jiným epitetem. Jednou je to Chvályhodná, podruhé zase Matka Krále, jindy Matka Kristova, nebo Matka Stvořitele. Ale nejdůležitějším básnickým přívlastkem přesto zůstává jako zprostředkovatelka gracie. Zprostředkovatelka v teologické terminologii znamená přeneseně pojem, že má blízko k lidem, ale zároveň ji od nich něco odděluje. Jinak řečeno, Marie se nachází mezi lidstvem a Bohem. Svou lidskou povahou není zbavena prvotního hříchu a tím má s člověkem mnoho společného.²¹ Nesmíme zapomenout na prvotní myšlenku celé této teze, a proto bychom si měli připomenout, že už pouhé vystupování Marie ve verších je dílem zázraku. Její vystupování je pozitivního rázu a proto nemůžeme v žádném případě mluvit o magii, či kouzlu, nýbrž pouze o již zmíněném zázraku.

Por todas las eglesias,	esto es cada día,
cantan laudes ant'Ella	toda la clerecía;
todos li facen cort	a la Virgo María:
estos son rossennoles	de grand placentería. ²²

O přívlastcích patřících Panně Marii již bylo řečeno dost, ale v poslední části této kapitoly bychom se rádi ještě zdrželi u jednoho velmi specifického, a jedinečného epitetu, který se k Matce váže. Berceo ho použije pouze jedinkrát ale nejen pro toto ojedinělé číslo je zvláštní.

²⁰ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 23, str. 27.

²¹ PALÁ, Claudio Vilá. Estudio mariológico de los milagros de nuestra señora de Berceo. N° 28, 1953, str. 345. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-05-29]. Dostupné z WWW: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=61179>>.

²² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 30, str. 79.

Jedná se totiž o přívlastek, který se netýká Marii jako takové, nýbrž jejího těla. Adjektivum, o kterém autor hovoří je *adonado*.

Vien se cuidó el mogne	seer despedacado,
Sedié en fieru cueta,	era mal desarrado;
mas valiól la Gloriosa,	es cuerpo adonado,
como fizo el toro	fo el can segudado. ²³

My si nyní ukážeme, co vlastně tento slovní obrat znamená, proč ho riojanec pro svoji sbírku zvolil a co by znamenat mohl. Španělsko-český slovník nám s významem nepomůže, jelikož Berceo toto slovo složil na základě určitých symbolů a proto nejsme schopni žádného doslovného překladu. Budeme se na danou problematiku tedy muset podívat spíše z filologického pohledu. V předchozí strofě nalezneme další relativně raritní přívlastek, tentokrát popisující Ježíše Krista a tím je *Don*.

Ellos esto diziendo,	encogióse la mar,
En pocco de ratiello	tornó en su fogar;
quísolis grand miraclo	don Christo demostrar,
por ond de la su Madre	oviessen que fablar. ²⁴

Epitet není použit náhodně. V blízkosti s naším adjektivem *adonado* hraje významnou roli. Můžeme si snáze představit, jakou symboliku do termínu autor ukryl. Panna Marie v sobě má *dona*, což je na základě předchozího příkladu Kristus, což je v křesťanském chápání mnohdy totéž jako Bůh. Tím pádem v sobě má Boha. Po této teorii bychom mohli pomýšlet na české slovo, že Marie, respektive její tělo, je oBOHAcená. Tím asociace symbolů nekončí. Vulgáta, kterou můžeme předpokládat Berceo někdy držel v ruce, v několika pasážích používá hebrejské jméno pro Boha – *Adonai*.²⁵ Pokud by byla tato teorie založená na skutečném smýšlení autora, možná by o těle Marie řekl spíše, že je *adoinado*. V každém případě se nejedná pouze o žádné náhodně zvolené slovo a opět si ukazujeme brilantnost, kterou schoval do svých textů Gonzalo de Berceo.

²³ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XX, v. 472, str. 157.

²⁴ Tamtéž, v. 441, str. 152.

²⁵ ANDRACHUK, Gregory Peter. 'La Gloriosa, ess cuerpo adonado' – the Body of Mary in Berceo's "Milagros de Nuestra Señora". Vol. 35, 2017, str. 538. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-05-26]. Dostupné z WWW: < <https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6029059> >.

4.2.1 Mariánský kult ve středověku

Mariánský kult měl ve středověké církvi vždy privilegované místo. Později pronikl až do tak zvaného „Zlatého věku“, ale jeho základy se utvořily ve třináctém století.²⁶ Církev oslavovala bohatý cyklus mariánských svátků; kázání, modlitby a zázraky. Úvahy o jejím nanebevzetí, její korunovaci, jejích kvalitách, které sloužily jako model pro křesťany a její moc prostředníka, nepřetržitě přitahovaly pozornost myslitelů, moralistů, malířů, sochařů a kazatelů.

V této kapitole se zaměříme na mariánskou zbožnost třináctého století a její religiózní hodnoty. V první řadě bychom si měli ujasnit, co vlastně *religiózní* znamená. Musíme mít na paměti, že abychom pochopili důležitost náboženství ve středověku, neměli bychom se omezovat pouze na projevy víry jako takové. Křesťanství hrálo rozhodující roli při formování středověké západní civilizace; proniklo do společenské, politické a kulturní struktury a církev byla páteří evropských středověkých společností.²⁷ Mluvit o religiozitě v tomto století v nejširším a nejobsáhlejším smyslu vztahu mezi církví a společenskou realitou, by nás tedy mohlo vést k tomu, abychom se zabývali, jak bylo křesťanství přítomno ve strukturách a funkcích západní středověké společnosti, v mentalitě a společenském využití.

Zaměříme se na praktiky a projevy víry a oddanosti, a to jak duchovenstva, tak lidí. Pro lepší přehlednost si rozdělíme toto téma do tří menších podkapitol, které se tomuto rozsáhlému tématu budou věnovat. Podíváme se na institucionální profil církve v tomto období. Poté si ukážeme mariánskou schopnost nábožensky „probouzet“ laiky a konečně přezkoumáme různé aspekty kultu oddanosti Panně; to znamená rysy mariánské zbožnosti poznamenány sentimentem.

Třinácté století je teologickým a hierarchickým vrcholem církve; vrchol papežství s touhami po světové duchovní nadvládě.²⁸ Papež, nejvyšší zákonodárce, monopolizoval moc vytvářet nové světce a rozpoznávat nové náboženské řády nebo zasahovat do biskupství, farností a univerzit. Stručně řečeno, během třináctého století byla církev více než kdy jindy zasvěcena posilovat a centralizovat své struktury, systematizovat doktrínu, obhajovat ji sledováním kacířství s křížovou výpravou a inkvizicí a posilovat své právní postavení. To posílilo jeho centralizaci, objasnil farní instituci, pokusil se ukončit úpadek některých klášterních institucí, odsoudil hereze a uzákonil anti-židovská opatření.

Mariánská zbožnost byla vždy spojena s oddaností Ježíši. Ve staletích středověku v západní duchovnosti existovalo „znovuobjevení Krista“. Upřednostňovala se postava Boha

²⁶ LE GOFF, Jacques, *Nació Europa en la Edad Media?*, str. 69-71.

²⁷ GERREAU, Alan, *El futuro de un pasado. La Edad Media en el siglo XXI*, str. 23-25.

²⁸ HERRERO, José Sánchez, *Desde el cristianismo sabio a la religión popular en la Edad Media*, str. 324-325.

všemohoucího, Otce a soudce. Ježíš Kristus byl uctíván spíše jako Spasitel. To se však změnilo zejména od 12. století. Postava Krista se postupně humanizovala, oddanost jeho lidské přirozenosti rostla. Dokonce rostla i touha vstoupit na místa, kde žil. Kromě toho byly v církvi zastoupeny dramatizované tajemství života Krista; Například první hra Alfonsa X, která doporučuje reprezentace, které přesně vymezují život Ježíše: cituje vzhled anděla pastýřům, klanění třem králům a vzkříšení.

Pero representaciones hi ha que pueden los clerigos facer, asi como de la nascencia de nuestro señor Iesu Cristo que demuestra como el angel vino a los pastores et dixoles como era nacido, et otrosi de su aparecimiento como le venieron los tres reyes adorar, et de la resurrección que demuestra como fue crucificado et resurgio al tercer dia. Tales cosas como estas que mueven a los homes a facer bien et haber devoción en la fe facerlas pueden»²⁹

Období mezi jedenáctým a třináctým stoletím bylo nazváno obdobím "náboženského probuzení křesťanského lidu"³⁰, které do té doby hrálo v církvi spíše pasivní roli: mnoho laiků toužilo po lepší inkarnaci náboženství a mělo zájem žít podle evangelických principů. Laici hledali nové způsoby křesťanské dokonalosti, kde mohli uspokojit svou náboženskou potřebu, aniž by opustili svůj stát a museli se oddělit v klášteře. Ve městech se poznání Nového zákona zlepšilo, jak bylo řečeno, a náboženská úroveň laiků byla zvýšena, živena putovními kazateli, zejména z Dominikánů, kteří předávali životy svatých a Ježíše.

Vznik oddanosti Panně Marii ve třináctém století se odehrál v tomtéž období, jako je „probuzení laiků“. Mluvíme o třináctém století, ale jak víme, kult Panny je velmi starý. Například mariánský kult dostal nový dech, když koncil v Efesu z roku 431 slavnostně prohlásil Marii za Matku Boží.³¹

Ve třináctém století, stejně jako v předchozích, kult svatých dosahoval velké popularity; téměř magické síly jim byly přisuzovány, jejich relikvie byly tvrdě vyhledávány a byly neustále vyvolávány jako ochránci proti moru, krupobití, holubům, nemocem... Ale žádný kult žádného světce nedosáhl úrovně popularity, kterou měla mariánská zbožnost. Dokonce již ve dvanáctém století Marie zastínila svého Syna Ježíše v části křesťanské literatury.³² V této době již církev

²⁹ SABIO, Alfonso el, *Siete Partidas*, 1ª partida, XXXIV, str. 276-277.

³⁰ VAUCHEZ, André, *La espiritualidad del Occidente medieval*, str. 858.

³¹ JOUNEL, Pierre, *La Iglesia en oración. Introducción a la liturgia*, str. 1032.

³² FERNÁNDEZ CONDE, Francisco Javier, *La religiosidad medieval en España. Plena Edad Media*, str. 453-454.

oslavovala svátky Panny Marie: Nanebevzetí Panny Marie, Narození Páně, Zvěstování Panny Marie, Vystoupení v chrámu nebo očistění.

Kolekce zázraků Panny Marie obíhaly po celé Evropě, zejména od jedenáctého století. Ve třináctém století, mariánské zázraky byly velmi úspěšné, jako například *Zázraky* naše autora Gonzala de Berceo. Dále potom sbírka sedmdesáti zázraků Panny Marie, které Alfonso X zahrnul v *Cantigas de Santa Maria*.

Mluvit o oddanosti Marii ve středověku znamená spojit historii, umění a teologii, s historií žen. Kult Panny Marie měl nezměřitelný význam na veškerém křesťanském chápání. Anthony Cohen vysvětluje, že kulty svatých (a to platí i pro kult Panny) se ve středověku staly autentickým „kolektivním dědictvím posvátnosti.“³³ A toto kolektivní posvátné dědictví fungovalo ve prospěch symbolické konstrukce společenství. Panna Marie byla samozřejmě teologickou metaforou pro církev (dcera Boží, manželka Krista a Ducha svatého atd.); ale představovala i mnohem více: Panna Maria se stala symbolem systému hodnot. Církev a Marie se tedy jeví jako sjednocující integrátoři sociálních kategorií, které jsou konfigurovány ve dvanáctém a třináctém století.

4.2.2 Influence visuálního umění při charakterizaci Panny Marie

Jeden z větších literárních zásluh Bercea je jeho schopnost charakterizovat své postavy. Ačkoliv se ve velkém případě jedná o stejné protagonisty, Gonzalo jim dodá něco speciálního, něco až životného. Pojdme se podívat, jakým způsobem Marii vyobrazuje a ne jen jaké epitety k ní váže. Ve středověku mělo výtvarné umění mnohem vyšší váhu a důležitost, než má dnes. A to z jednoho prostého důvodu; sochy, výzdoby, malířské reprezentace či vitráže měly praktické funkce a to konkrétně vzdělávat analfabetickou společnost. Umění tedy nemělo pouze estetickou, nýbrž i edukační funkci a církev si toho byla moc dobře vědoma. Rioja se nachází na cestě do Santiaga a je proto velmi pravděpodobné, že přicházel do vztyku s mnoho poutníky.

³³ COHEN, Anthony, *The symbolic construction of community*, London, 1985.

Sennores e amigos	companna de prestar
de que Dios se vos quiso	traer a est logar. ³⁴

Poutníkům, se mnohdy pravděpodobně recitovaly verše z *Milagros*, aby se dostalo poselství i k analfabetům. Aby nabyla recitace jen možná co největší váhy, poutníci měli k dispozici vyobrazení Panny Marie.³⁵

De un clérigo otro	nos diz la escriptura
que de Sancta María	amava su figura,
siempre se inclinava	contra la su pintura,
avié muy grand vergüenza	de la su catadura. ³⁶

Nejtypičtější vyobrazení Panny Marie bylo se synem v jejích rukách.

Estava la imagen	en su trono posada,
so Fijo en sus brazos, -	cosa es costumnada,
los Reís redor Ella,	sedié bien compannada,
como rica Reína	de Dios santificada. ³⁷

Dalším neodmyslitelným symbolem, který nás provádí celým dílem, je oheň. Oheň je oproti postavě Panny Marie velice dvojsmyslný. V prvním případě jsme pochopitelně mohli mluvit pouze o zázračném výjevu, tentokrát to není zcela tak snadné určit. Jedná se o fenomén seslaný shůry. Tedy lidstvo získalo možnost se seznámit s tímto elementem po zásahu blesku na naší zemi.³⁸ Trvalo dlouho, než ho dokázal člověk zkrotit, ale jakmile došlo k jeho dobytí, zůstal navždy věrný lidem, jako jediné žijící entitě na této planetě. I to nás odlišuje od ostatních tvorů a můžeme zde najít i jistou podobnost s Bohem. Víme, že Ježíš se zjevil ve formě hořícího keře a v kostelích se zapalují svíčky. Kde je oheň, tam je světlo a to je bezvýhradně spojováno s nadpřirozenem zázračného typu. Problémem, nebo spíše záměrem Bercea bylo, že tento element může mít a má i přesně opačné charakteristiky. Náš autor mnohokrát využívá *fuego* (španělský výraz pro oheň) pro svou deskripci pekla. Symbolika ohně v pekle je navíc natolik silná, jelikož spaluje věčným žářem duše hříšníků, že stojí v naší opozici na straně černé magie spíše než naopak. Důvodem této duality a její hloubky je také v chápání pojmu vždy v jiném

³⁴ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXI, v. 500, str. 162.

³⁵ CHAVES, Teresa Labarta de; CHAVES, Maite. Influencia de las artes visuales en la caracterización de la Virgen en "Los Milagros de Nuestra Señora".

³⁶ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXI, v. 552, str. 169.

³⁷ Tamtéž, v. 319, str. 131.

³⁸ CALDERA, Pilar. *Magia y religión de la Antigüedad a nuestros días*, str. 56.

kontextu. Oheň totiž může být v nás, nebo mimo nás. Neviditelný, nebo oslepující. Může rozzářit temnotu, nebo dýmem pohltnout světlo. Alchymie je mnohdy spojována s magií a možná i proto se Berceo rozhodl přiklonit k ohni jako k magickému výjevu společnosti.

El que dio el consejo	con sus atenedores,
los grandes e los chicos,	menudos e maiores,
trovaron de la alma	los falsos traidores,
levávanla al fuego,	a los malos suores. ³⁹

Magie vyžaduje nějakou přípravu. Ať už se jedná o rituální přípravu, či zaklínadlo. Nic z toho v *Milagros* nenajdeme a proto se musíme spokojit pouze se symbolikou, kterou Berceo využívá. Tento fakt nás ale nemůže překvapovat. Kniha již svým názvem naznačuje, že bude plná zázraků. Nemůžeme tedy chtít, aby se tam zmíněné jevy objevovaly. Proto nám nezbývá nic jiného, než se podívat na další symbol. Tím jsou oči. Oči mají v nadpřirozené literatuře dlouhodobou historii. Objevují se později v dílech například Alana Edgara Poeho. Neoddiskutovatelně se oko váže k lidskému zraku, díky kterému můžeme vidět dějící se zázraky. Fakt zmíněný na začátku této bakalářské práce.

Los antiguos miraclos,	preciosos e onrrados,
por oio los veemos	agora renovados;
Sennor, los tos amigos	en el mar fallan vados,
a los otros en seco	los troban enfogados. ⁴⁰

Hlavním tématem knihy jsou zázraky, není tudíž možné se všem jeden po jednom věnovat. Chtěli bychom vyzdvihnout jeden, který je „pozemského“ rázu. Veškeré zázraky jsou obyčejnými lidmi neproveditelné, ale o jednom mnozí tvrdí, že dokáží a praktikují ho. Jedná se o předvídání, kterému je v *Milagros* věnovaný značný prostor, což napovídá tomu, že se Berceo co nejvíce chtěl přiblížit každodennímu životu. Zajímavé ale je, do jaké míry se jedná o zázračnou schopnost. Vědmy byly později považovány za dcery ďábla, jelikož mnohdy svými výroky měnily podvědomí lidí.⁴¹ Zvolil tuto nadpřirozenou dualitu náhodou? To se nedozvíme, ale kdybychom se měli rozhodnout, tak rozhodně.

³⁹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VIII, v. 197, str. 111.

⁴⁰ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XIX, v. 456, str. 154.

⁴¹ CALDERA, Pilar. *Magia y religión de la Antigüedad a nuestros días*, str. 145.

Creo de Iesu Cristo	enna encarnación,
que nació de Ti, Madre,	por nuestra redención;
predicó Evangelio,	dessent prisa pasión,
en el día tercero	fizo resflectión. ⁴²

Zrak je privilegovaným smyslem ve středověku, nicméně, stejně jako zbytek těla, může být prostředkem pro omyl, podvod a hřích, a proto se budeme neustále zajímat o to, jaké věci vidíme a o jejich pravdivost. Za zrakem, nejen křesťanů, se odehrávají podstatné děje, které ale neztrácejí pro svou neviditelnost význam. Umělecká tvorba poté umožňuje spatřit jevy očím skryté a to i těm nejméně vzdělaným, nebo zkrátka těm, kteří nemají „zázračné vidění“. V *Milagros de Nuestra Señora* můžeme při četbě narazit na různé odkazy k lidským smyslům, ale zrak je jediný, který je zmíněný ve velké míře, a to konkrétně ve všech pětadvaceti příbězích. Dokonce se vyskytuje se ve dvou rovinách – v rovině pozemské a nadpřirozené. Druhá zmíněná dostává v knize větší prostor oproti slepotě všedního života. Celkem sedmkrát někdo zbožný či kající se hříšník spatří Pannu Marii a pouze třikrát tuto roli zastoupí ďábel. Rozdíl také hraje význam ve stylu, jakým způsobem pozemskou a nadpřirozenou realitu vidíme. Boha můžeme vidět pouze jako odraz obrazu Ježíše, kdežto ďábel přijímá reálné vyobrazení. Buď přijímá hororovou podobu zoomorfního monstra, nebo naopak známé, krásné osoby, pod kterou vykonává své zlo. Věřící si musí dávat pozor, aby nenaletěli do jeho pastí.

El diablo antigo	sienpre fo traïdor,
es de toda nemiga	maestro sabidor,
semeia a las vezes	ángel del Criador,
e es diablo fino,	de mal sosacador. ⁴³

S trochou nadsázky bychom mohli celou kapitolu shrnout do jedné věty. Co člověk *neviděl*, jako by neexistovalo.

Los vienes que fiziera	ennos tiempos trocidos,
el buen Sennor no quiso	que li fuessen perdidos;
reviscló los sus sesos,	que iazién amortidos,
abrió luego los oios	que tenié adormidos. ⁴⁴

⁴² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXIV, v. 793, str. 204.

⁴³ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 187, str. 110.

⁴⁴ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXIV, v. 749, str. 198.

4.2.3 Spasení

Postavy pozitivní, symboly a předměty. Vše již máme vysvětleno a zbývá nám poslední záležitost; konkrétně zamyslet se nad tím, jako formou dochází v *Milagros* ke spasení a jako roli při tom hraje Panna Marie jako zprostředkovatelka. Kromě zázraku o Teofilovi, který je svými kořeny specifický, se setkáváme s formou, že ke spáse dojde po smrti.⁴⁵ Co se týče základních typů spásy, můžeme je na základě Panny rozdělit do čtyř vlastních kategorií, které při observaci vylezly najevo. Za prvé je Marie mnohem významnější prostředník, než jakýkoliv jiný svatý. Za druhé se Matka jeví milosrdně a shovívavě vůči hříšníkům, kdežto Kristus má roli pouze soudce. Za třetí proběhne jakási přímluva od Panny Marie ke Kristu, aby nakonec hříšníka ušetřil. V neposlední řadě, když se její přímluva povede, musí hříšník stejně projít pokáním, než dosáhne plného spasení. Podíváme se nyní na báseň *San Perdo y el monje lozano*, ve které se objeví první tři ze zmíněných charakteristik. Čtvrtá myšlenka je poté nejlépe reflektována v básni *Los dos hermanos*.⁴⁶ V *San Pedro* se dočítáme o mnichu, který žil a zemřel ve hříchu. Hned po smrti si jeho duši uloupili démoni, ale jelikož patřil do kláštera věnovanému apoštolovi Petrovi, Petr šel za Kristem, aby se smíloval. Spasitel řekl, že nebe je určeno pouze pro dobré a každý si zaslouží spravedlivý soud. Žádost tedy byla odmítnuta.

Díssol Jesu Cristo:	Peidro, el mi amado,
bien sabes tú qe disso	David en su dictado
que éssi folgarié	en el monte sagrado
que entró sin maciella	e quito de peccado. ⁴⁷

Svatý Petr požádal další svaté, aby mu pomohli Krista přesvědčit, ale marně. Proto zamířil za Pannou a požádal ji o pomoc. Ta vyslyšela prosbu a navštívila svého Syna se slovy:

Fijo – disso la Madre -	a rogarvos venía
por alma de un monge	de fulana mongía. ⁴⁸

Kristus trvá na svém a vysvětluje, že by se jednalo o jakýsi výsměch, kdyby pustil kněze do nebe.

Madre – dijo el Fijo-	non serié derechura
-----------------------	---------------------

⁴⁵ BURKARD, Richard. TWO TYPES OF SALVATION IN BERCEO'S "MILAGROS DE NUESTRA SEÑORA". *Hispanic Journal*, vol. 9, no. 2, 1988, str. 25.

⁴⁶ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, X, v. 236-269, str. 53-57..

⁴⁷ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 165, s. 105.

⁴⁸ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 170, s. 106.

tal alma de tal omne	entrar en tal folgura;
serié menoscabada	toda la Escriptura. ⁴⁹

Nicméně jelikož se jedná o požadavek Matky, je ochoten své rozhodnutí modifikovat a praví:

mas por el vuestro ruego	faremos y mesura
quiero fazer atanto	por el vuestro amor ⁵⁰

Duše se chystá na návrat do knězova těla a jako každý správný hříšník musí projít pokáním. Tím bude spasení správně provedeno.

Torne aún al cuerpo	en qui fo morador
fuga su penitencia	como faz peccador,
e puede seer salvo	por manera mejor. ⁵¹

Duše se skutečně navrátí do mnichova těla a ten si může užít dalších dní na tomto světě. Svatý Petr, ani nikdo z ostatních svatých Krista přesvědčit nedokázal. Zato Matka měla úspěch téměř okamžitý. Sám Ježíš poté v epilogu přiznává, že požadavky své Matky neodmítá.

Como es la Gloriosa	plena de bendición,
es plena de gracia	e quita de dición;
nol serié negada	ninguna petición:
no li dicrié tal Fijo	a tal Madre de non. ⁵²

Sice je akt pokání zmíněn, ale v básni mu není věnováno více prostoru. Velmi důrazná emfáze na tuto činnost je poté v zázraku *Los dos hermanos*, kde je mu věnována celá strofa:

Si tú cada mannana	esti salmo rezares,
e tú alas eglesias	los tuertos enmendares;
ganará la tu alma	Gloria quando finares:
escusarás las penas	e los graves logares. ⁵³

⁴⁹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 171, s. 106

⁵⁰ Tamtéž.

⁵¹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 172, s. 106.

⁵² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VIII, v. 181, str. 108.

⁵³ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, X, v. 263, str. 122.

4.3 Ďábel v Milagros

Svět je založen na kontrastech. To znamená, že nemůže existovat dobro bez toho, aby existovalo zlo. Každý křesťan, který věří v Boha, musí zákonitě věřit i v ďábla. I když to zní paradoxně, koncept pekla je pro udržení chodu křesťanství esenciální. Člověk musí vědět a vždy mít na paměti, že pokud udělá dobrý skutek, bude řádně odměněn nějakým svatým. Naopak nesmí zapomenout, že ani jeho neblahý čin nezůstane bez následků. V této části se podíváme na tuto temnou figuru, odhalíme si její moc a zjistíme, co pro Bercea znamená. Satan má schopnost ovlivnit lidskou mysl a pochroumat tím i vůli jedince. Avšak jeho moc je, na rozdíl od Boha, limitovaná a proto traduje víra, že dobro nakonec vždy zvítězí nad zlem. Člověk má volbu držet v ruce pomyslnou zbraň, kterou se rozhodne proti druhé straně bojovat. Na základě biblického myšlení možná někdy může zlo vyhrát bitvu, ale nikdy se mu nemůže podařit vyhrát celou válku. Bůh stvořil člověka k obrazu svému, tedy aby žil v souladu s ostatními, se světem a s Ním. Ďábel je zde proto, aby tuto harmonii narušil. Jinými slovy, je strůjcem veškerého utrpení a je zodpovědný za kriminální činy, jako jsou například zločiny sexuální, vraždy, nebo černá magie.⁵⁴ Právě posledně zmíněný prohršek je pro naši práci klíčový, jelikož opět narážíme na hlavní rozdíl mezi zázrakem a magií. Náš autor nenechá ani toto téma bez povšimnutí a jak už bývá zvykem, opět si ukážeme úryvek, kde o tomto protagonistovi zla hovoří.

Mientras que los d'iablos	la traíén com a pella,
vidiéronla los ángeles,	descendieron a ella,
fícieron los d'iablos	luego muy grand querella:
que suya era quita,	que se partiessen della. ⁵⁵

Zrádností samotného ďábla není jeho podlost, tu od něj každý očekává. Zrádností je jeho schopnost měnit své podoby; přetělit se do lidí, zvířat, nebo nadpřirozených jevů. Berceo si všímá především polymorfismu v podobě zvířat.⁵⁶ Již od počátků světa je had považován za ďábelské stvoření, které nutilo člověka ke špatnostem. Ve středověkém chápání dokonce symbolizoval smrt. Paradoxně tohoto plazu si autor za ústřední podobu přetělení nevybral. Dokonce i Dante později zvolí pro vytvoření pekelné postavy jiné zvíře, konkrétně vlka.⁵⁷ Berceo naznačuje ďábelskou mnohotvárnost na základě tří zvířat; v básni se zmiňuje o býkovi,

⁵⁴ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 118.

⁵⁵ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, II, v. 86, str. 90.

⁵⁶ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 123.

⁵⁷ ALIGHIERI, Dante. *La Divina Comedia*, str. 5; 110; 320.

psovi a lvovi. Nejedná se o náhodně vybranou zvěř, nýbrž promyšlenou symboliku. Všechna tato zvířata se dají zkrotit, sice velice obtížně, ale s vůlí a vytrvalostí je to možné. Do kontrastu riojanec staví matku Marii, která jejich zkrocením představuje výhru dobra nad zlem. Stejně jako v případě Svaté matky, i zde se setkáme s četnými epitety nahrazující slovo d'ábel. Jednou o něm mluví jako o Zrádci, podruhé Nepřítel, jindy Belzebup a jindy zase Lucifer.

En figura de toro	que es escalentado,
cavando con los pïedes,	el cielo demudado,
con fïera cornadura,	sannoso e yrado,
paróseli delante	el traidor provado. ⁵⁸

Protagonista této kapitoly nám byl již představen. Měli bychom si ale položit otázku, v jakém případě na něj můžeme v poezii narazit a kde se bude vyskytovat. Není žádné překvapení, že Boha bychom měli „nahore“ na nebi, kdežto d'ábla naopak tam „dole“ v pekle. Tento teologický symbol pekla nabírá na velké důležitosti v Berceově díle. Satanové, obyvatelé pekla byli původně svatí a kvůli svým hříchům se Bůh seslal do pekel.⁵⁹ Pro křesťana, nejen dvanáctého století, tento jev představuje zásadní informaci o tom, že do pekla může jít naprosto kdokoliv, pokud si to chováním zaslouží. Jak už jsme u autora zvyklí, ani v tomto případě nepomíjí celou řadu epitetů, kterými toto nehostinné místo uvádí. Avšak musíme deklarovat, že *peklo* se těší nejčasnějšího užití. Jeden z dalších přívlastků je vězení.

Vivié en esta vida	en grand tribulación,
murió por sus peccados	por fïera ocasión,
nin prisa Corpus Domini,	nin fizo confessión,
levaron los diablos	la alma en presón. ⁶⁰

Gonzalo de Berceo píše svoje *Milagros* jako jakýsi katechismus;⁶¹ předkládá uspořádaný a souhrnný výklad podstatných a základních složek křesťanského katolického učení, jak o víře, tak o etice. Za druhé jako *mester de clerecía* nepsal pouze pro čtenáře, ale i pro posluchače, tedy pro méně vzdělané obyvatelstvo. Minimálně tyto dva záměry, se kterými píše, ho nutí k používání méně kultivovaného jazyka, a proto se nesetkáváme s žádnými epitety, které by na první pohled nebyly zřejmé. Zlo je tedy za každých okolností nějakým způsobem

⁵⁸ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XX, v. 466, str. 156.

⁵⁹ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 128.

⁶⁰ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 163, str. 105.

⁶¹ HERNÁNDEZ, Juan Pedro Rodríguez. *El Diablo en «Los Milagros de Nuestra Señora» de Gonzalo de Berceo*.

personifikované. Ať už se jedná o závist, lež, nebo krádež. Pojem zla hraje pro Bercea významnou roli, jelikož tvoří součást většiny *zázraků*. Struktura kapitoly, jež zlo obsahuje, je psána podobně. Autor tímto neustále udržuje hranici mezi zázrakem a magií. Za prvé představí scénu. Za druhé se objeví externí negativní intervence (v podobě ďábla). Poté jakoby došlo k jistému oddálení od boha, následovně přijde na řadu zásah Marie, svatých, či andělů. A nakonec dojde k napravení hříchů a vrácení věcí do normálního života. Možná touto neustále opakující strukturou Berceo naznačuje tento nikdy nekončící stereotyp. Nebo jestli držel v ruce *Rétoriku* od Aristotela, to se nejspíš nikdy nedovíme. Zajímavé je zmínit i fakt, že se figura satana objevuje v aktivní roli. To znamená, že pouze nečeká na smrt, či na poslední soud, ale velmi aktivně zasahuje svou magickou mocí do každodenního života lidí. Tímto se démon zcela popularizuje a stává se běžnou součástí chodu světa. Jeho hlavní role je role pokušitele. Snaží se rozbít pevnou vazbu mezi Bohem a člověkem a využívá k tomu lidskou slabinu, kterou je pokušení. Je velmi přesvědčivý a mazaný, poněvadž k domluvám vždy vyžaduje písemné svědectví, aby nemohl být později obalamutěn. Dalším zajímavým aspektem magie, který Berceo využívá je černá barva:

Vidi en ora mala	aquella vicaría,
escuché al diablo,	busqué mi negro día;
mathóme el trufán,	el de la iudería,
qe mathó otros muchos	con mala maestría. ⁶²

V předchozí kapitole jsme zmínili, že se jedná o *mester de clerecía*, kterou Berceo nenapsal pouze pro čtenáře, nýbrž i pro posluchače. Nyní si ukážeme, proč dal autor přednost písemné tradici. Pochopitelně můžeme za toto jeho rozhodnutí být jedině rádi, protože je velmi pravděpodobné, že kdyby se rozhodl pro tvorbu pouze orální, dnes bychom toto dech beroucí dílo nemohli obdivovat. Naši predikaci už si ale uvědomoval sám riojanec, a proto své myšlenky převedl na papír. Není pouhým výplodem dnešní společnosti, když se na někoho obrátíme známou frází, že co je psáno, to je dáno. Důležitost psaného textu dokonce i několikrát ve své poezii zmiňuje. Jedná se poměrně často se opakující motiv, proto můžeme s jistotou říct, že na tomto faktu Berceovi záleželo.

⁶² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXIV, v. 758, str. 200.

El precioso miraclo	non cadió en oblido,
fue luego bien dictado,	en escripto metido.
Mientras el mundo sea,	será él retraído,
algún malo por ello fo	a bien conbertido. ⁶³

Ale také nacházíme náznaky na psané slovo ve verši 101: *Leemos de un clérigo*. O pět veršů později: *Nos diz la escriptura*. Podstatně dříve narazíme na opačné vyjádření, ale stejný význam: *El logar no lo leo*. Verš 143 poté: *no lo leemos*. Gonzalo de Berceo se takto k psanému textu nevyjadřuje pouze v *Milagros*. I v jeho knize *Vida de Santo Domingo de Silos* se objevuje citace stejného znění, tedy: *el escripto lo cuenta, non juglar ni cedrero*.⁶⁴ I přes to všechno můžeme v jeho textech najít jisté rysy, které se spíše podobají druhému umění této doby – *mester de juglaría*. Chce se tímto jen co nejvíce přiblížit běžným čtenářům. Dalo by říci, že je velmi kultivovaný při jeho doktríně a zároveň populární ve vyjadřování. Narazíme na značnou dramatizaci scén, které mají vtipnější konotaci. Jako například v sedmém zázraku, který začíná zcela populárním veršem.

Sennores e amigos,	por Dios e caridat,
oíd otro miraclo,	fermoso por vedrat;
Sant Ugo lo escripso,	de Grunniego abbat,
que cumtió a un	monge de su sociedat. ⁶⁵

4.4 Tělo a duše

Nejen středověkou literaturou neustále narazíme na série symbolů, které mají jisté intertextuální významy. V předchozí kapitole jsme si ukázali, jak hluboký a vícestranné užití může jedno pouhé slovo. Nyní si ukážeme, že slovo může skrývat i silnou symboliku, která bez hlubších znalostí jen stěží vyjde najevo; například symbol duše a těla.

⁶³ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 163, str. 105.

⁶⁴ BERCEO, Gonzalo de. *VIDA DE SANTO DOMINGO DE SILOS*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Alicante, 2005, v. 701, str. 477

⁶⁵ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VIII, v. 182, str. 109.

Es clamada, e esto,	de los cielos, reyna,
tiemplo de Jesu Cristo,	estrella matutina,
sennora natural,	pñadosa vezina,
de cuerpos e de almas	salud e medicina. ⁶⁶

Na otázku, jestli zde Berceo mluví o duši spíše jako o něčem magické, či naopak zázračném, se pokusíme odpovědět na základě výkladu Jacquese Le Goffa. Lidské tělo bylo považováno za prostou schránku, která po vypuštění duše shnije. Při procesu hnití silně zapáchá a je obklopeno červi. Jednoduše řečeno, lidské tělo nemělo nijak pozitivní konotaci a kvůli svým charakteristikám bylo spojováno s peklem.⁶⁷

Un cuerpo bien nutrido,	una carne delicada
no es más que una camisa	de gusanos y de fuego
El cuerpo es vil, maloliente	y está mancillado.
La alegría de la carne está	envenada y corrompe nuestra naturaleza. ⁶⁸

Lidská duše je na tom o něco lépe, ale nutno podotknout, že pouze ta mužská. Ženská duše byla už od Evy až po čarodějnice považována za d'ábelskou. Menstruace byla všudypřítomné tabu a lidé s leprou byli narození kvůli tomu, že muž udržoval sexuální styk se ženou právě při tomto týdenním období. Ženská duše tedy také byla považována za nečistou, velmi podobně jako lidské tělo.⁶⁹ Jelikož Berceo o feministické duši mluví pozitivně, můžeme odhadnout, že je pro něj tento symbol zázračného rázu. Tuto teorie ztvrzuje i fakt, že mluví o zázracích *de nuestra señora*, tudíž si dokážeme jen stěží představit, že by význam duše neměl být pozitivní. Jednou, a to konkrétně ve strofě 241, dokonce mluví Berceo o očistci. I přesto, že je tento pojem výmyslem století, ve kterém kniha vznikla, dává nám indikace k tomu, že se motiv pohybuje kolem náboženského prostředí, nikoli kolem magického.

⁶⁶ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 163, str. 105.

⁶⁷ LE GOFF, J. *Lo maravilloso y lo cotidiano en el occidente medieval*, str. 41.

⁶⁸ VALENCIA, Arturo C. Noguez. *La teoría del poder en Michel Foucault*.

⁶⁹ Tamtéž.

Murió el cardenal,
fo alos purgatorios,
ante de poccas días
atendié tal iudizio

don Peidro el onrrado,
do merecié, levado;
fo Estevan finado,
qual él lo avié dado.⁷⁰

4.5 Církev, kostel a modlení

A jak je to s církví v Berceově díle? Rozděluje ji na tři typy; spirituální neboli neviditelnou, militantní a poutní.⁷¹ První zmíněný typ nám ukazuje, jak vše, co se kolem nás děje, má svůj význam. V militantní církvi dělají křesťané ze své víry slavnost a konečně poutní realita se objevuje i v naší sbírce *Milagros*. Jedná se o jev, kdy se svatí staví proti zlu, snaží se zachránit křesťany a přiblížit se do tak zvané Božské vesnice. Tato vesnice je oním poutním a zároveň metafyzickým místem. Opozice dobra a zla, zázraku a magie je i v tomto případě všudypřítomná. Ukážeme si úryvek, kde kardinál don Pedro, který se nachází v očistci, prosí svého bratra, aby věnoval papežovi mši pro zlepšení situace.

Dixo Peidro: En vida
óvila por amiga
por esso so agora
qi tal faze tal prenda,

trasqui grand avaricia
a bueltas con cobdicia;
puesto en tal tristicia:
fuero es e justicia.⁷²

Berceo promlouvá k lidem. To je něco, co už jsme zmínili v předchozích kapitolách. Neopomíná ale ani na vztah komunikace mezi svými protagonisty s Bohem či Marií. Nejtradičnější způsob promlouvání s vyšší esencí je v křesťanství modlitba. Modlitbou vzdáváme díky Marii za zázraky, které pro naše dobro způsobila, či ji žádáme o zázraky, které sem mají teprve přihodit. Na každého jedince působí stav vyvolaný spojením jinak a náš autor dává přednost pocitu plnému slz. Ať už se jedná o slzy vyvolanými pocitem provinění kvůli spáchání hříchu, nebo o slzy štěstí, které se vyroní po splnění zázraku. V této fázi bychom mohli jen těžko najít naši prvotní opozici, jelikož na d'ábla a jeho kouzelné moci se nikdo obyčejně neobrací. Není tedy divu, že v *Milagros de nuestra Señora* se žádná stopa po vyvolávání satana nenachází.

⁷⁰ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, X, v. 241, str. 119.

⁷¹ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 178.

⁷² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, X, v. 250, str. 120.

Tornó en la Gloriosa,	Madre de Nuestro Don,
e en las otras vírgines	que de su casa son;
fueron ellas a Christo	con grand suplicación,
por la alma del monge	ficieron oración. ⁷³

Dalším z témat, které je modlitbě svou orální tradicí podobné, je zpěv. Zpěv má své základy jak v každodenním, tak také v náboženském životě lidí a tím pádem je i vděčným motivem Berceovy poesie. Důležitost zpěvu podporuje i fakt, že se objevuje hned ve třetí strofě celé sbírky.

Daban olor soveio	las flores bien olientes,
refrescavan en omne	las caras e las mientes;
manavan cada canto	fuentes claras, corrientes,
en verano bien frías,	en yvierno calientes. ⁷⁴

Bavili jsme se snad o všech aspektech, které básnickou sbírku Gonzala de Bercea postihují. Od postav vystupujících v jeho díle; ať už se jedná o postavy pozitivní, tedy zázračné, či naopak negativní nebo magické. O nejrůznějších symbolech starající se o námi zkoumanou opozici a už zbývá jen poslední neprobádaná oblast – jakým způsobem se náš autor vyrovnává se smrtelnými hříchy, jak se projevují v životě středověkých lidí a jak afektují celou poezii. Člověk je svobodný. Tento pojem znamená v křesťanském chápání fakt, že máme na výběr konat dobro a stát se svědkem zázraku, nebo můžeme preferovat zlo a stát se věčně zatracenou obětí. Křtem se se staneme vazaly Ježíše a dobrým chováním se přibližujeme Bohu, kdežto v opačném případě se oddalujeme. A právě hřích je akt, ke kterému satanáš nabádá a libuje si při jeho provedení. Pýcha, lakomství, smilstvo a hněv jsou nejčastěji se vyskytující hříchy v *Milagros* a my si o každém z nich ukážeme významnost pro riojánce a jako tradičně si představíme i krátké ukázky, které se těmto hříchům věnují. Berceo se vyhýbá morálnímu poučování hříšníků, ale observaci o neblahých praktikách nikoliv. Začneme s prvním jmenovaným; pýchou. Zajímavé je, že pýchou trpí v Berceových dílech nejčastěji vysoce postavení lidé, jako jsou například biskupové, a to konkrétně biskup Siagrio, o kterém se mluví ve strofě 67.

⁷³ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VII, v. 168, str. 106.

⁷⁴ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 3, str. 25.

Alzaron arzobispo	un calonge lozano,
era mui sovervioso	e de seso liviano;
quiso eguar al rato,	fue en ello villano,
por bien no ielo tovo	el pueblo toledano. ⁷⁵

Dostává se nám i doporučení, jak proti pýše bojovat a to je být pokorný. Všichni svatí v *Milagros* jsou ze skromných poměrů, a to je cesta, jak tímto způsobem nehřešit.

Abassó los enoios	ante la magestat /
erzió a Dios los oios	con grand humilidat. ⁷⁶

Druhým proviněním je lakomství. Tento poklesek se již netýká pouze nejvyšší vrstvy, odráží se v každodenním životě středověkých lidí, ale ve své sbírce přesto dává přednost nejdůležitějším kastám.

Piedrol dizén al clérigo,	avié nomne atal,
varón sabio e noble,	del Papa cardenal;
entre las otras mannas	avié una sin sal:
avié grand avaricia,	un peccado mortal. ⁷⁷

Smilstvo staví Berceo na nejzávažnější příčku všech smrtelných hříchů, hned po vraždě.⁷⁸ Mnohokrát o tomto lidském pochybení píše, ale pouhým opisem. Slovo „smilstvo“ tedy španělsky *lujuria* ve verších nenalezneme. Možná se mu pro svou závažnost chce naprosto vyvarovat. Zlí jazykové tvrdí, že i kvůli své vlastní zkušenosti s tímto nedopatřením.

Pero la abbadesa	cadió una vegada,
fizo una locura	que es mucho vedada,
pisó por su ventura	yerva fuert enconada,
quando bien se catido	fallóse enbargada. ⁷⁹

Posledním zmiňovaným lidským omylem je hněv. V tomto případě si pro nás autor připravil překvapení ve vysvětlení, že hněv nemusí být za každých okolností špatný a proto se ne vždy pojí s negativní konotací. Je to jediný skutek, který nemá pouze magicky prvek, nýbrž také zázračný. Marie, či Bůh se také hněvají na své hříšníky. Pokud je tedy hněv oprávněný,

⁷⁵ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, I, v. 67, str. 33.

⁷⁶ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXIII, v. 655, str. 185.

⁷⁷ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, X, v. 237, str. 118.

⁷⁸ RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*, str. 389.

⁷⁹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXI, v. 507, str. 163.

hněv způsobeným někým hřešícím, je v naprostém pořádku a vychází ze zázračného základu. Bohužel je hněv velmi často vyvolán z jiných důvodů a v tom případě se jedná o neprominutelný čin.

Issió la abbadessa	fuera del consistorio,
como mandó el bispo	fo poral diversorio:
fizieron su cabillo	la ira e el odio,
amasaron su massa	de farina de ordio. ⁸⁰

⁸⁰ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XXI, v. 552, str. 169.

5. Židovství v Berceově díle

Jak jsme si již uvedli v předchozí kapitole, kniha byla založena především na křesťanské tematice. Není proto překvapením, že Berceo nenechal v klidu ani stále se opakující téma; judaismus. Tyto dvě víry proti sobě staví skoro do přímého protikladu. V případě židovství se k nám dostává myšlenka velice negativního ražení: člověk vytvořený z omylu, či špatného vyznání. Tvoří skupinu složenou z nevěrníků, které je nejlepší podvést, či zostudit.⁸¹ Není pravděpodobně za potřebí připomínat, že pravý křesťan dosahuje opačných hodnot. Pokud bychom tyto dva „tábory“ postavily před naši pomyslnou hranici magie a zázraku, židé by zcela jistě zapadli do skupiny první. I v nynějším případě podložíme naši výpověď pár verši z knihy *Milagros*, konkrétně z veršů 371.

Prisieron al iudío,	al falso desleal,
al que a su fijo	fiziera tan grand mal,
legáronli las manos	con un fuerte dogal,
dieron con elli entro	en el fuego cadbal. ⁸²

Třinácté století španělské historie je poznamenáno *reconquistou* a křížovými výpravami, kde byly utlačované náboženské menšiny, především Židové. Obraz žida jako nepřítele křesťanství můžeme nalézt v mnoha mariánských dílech, jako je například *Los Milagros de Nuestra Señora* od Gonzala de Berceo. Následující kapitola se bude věnovat antisemitistickému elementu dvou zázraků našeho autora. Jelikož je tomuto tématu věnováno v celé sbírce mnoho prostoru, nemůžeme ho v naší tezi opomenout. Na Iberském poloostrově se nám dochovalo ještě jedno dílo této doby, které zpracovává podobná témata a tím jsou *Las Cantigas de Santa Maria* od Alfonse X Kastilského.⁸³ V obou případech se v básních objevuje postava Marie, která má funkci jistého prostředníka mezi hříšníkem a Bohem. Pokud toho intervena provinilec nepřijme, přijde trest – většinou v podobě smrti. Roli těchto nepoctivců v *Los Milagros* představují již zmíněné Židové. Zaměříme se na dva zázraky, a to konkrétně na *El judezno* a na *Cristo y los judíos de Toledo*. Židové byli považováni za strůjcem veškerého negativního dění v Evropě a jak poznamenal sám Americo Castro, vždy na ně bylo pohlíženo jako na oddělenou

⁸¹ DOMÍNGUEZ-NAVARRO, David. *Fervor religioso y antisemitismo en Los Milagros de Nuestra Señora de Gonzalo de Berceo*. University of Western Ontario, London, Canadá, 2010, str. 306.

⁸² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XVI, v. 371, str. 141.

⁸³ DOMÍNGUEZ-NAVARRO, David. *Fervor religioso y antisemitismo en Los Milagros de Nuestra Señora de Gonzalo de Berceo*. University of Western Ontario, London, Canadá, 2010, str. 310.

skupinu: „por su creencia espiritual, inseparable de pueblo ... espiritualidad agresiva y mesianismo tradicional.“⁸⁴

První zmíněný zázrak spočívá v tom, že malé židovské dítě o Velikonocích pozře hostii a jeho otec ho za to hodí do rozžhavené pece. Dítě ale, za pomoci Panny, vyleze bez újmy a za velké radosti vesnice v ní uhoří sám otec. Berceo k tomuto zázraku přistupuje jako k hrdinskému činu. Názvem autor naznačuje pejorativní chápání celého židovství, jelikož přípona *-ezno* má pohrdavou konotaci, jako například slova *osezno* nebo *lobezno*. Tímto způsobem staví *judezno* na úroveň těchto divokých zvířat.

Vío que esta duenna	que posada estava,
a grandes e a chicos	ella los comulgava;
pagóse d'ella mucho,	quanto más la catava
de la su fermosura	más se enamorava. ⁸⁵

Berceo vytvoří jistou podobnost k zmrtvýchvstání Ježíše. Židovské dítě je také z pece vzkříšeno díky Marii a svou čistou vírou zachráněno a vráceno do rukou své matky. Otec tedy za svou hřích zaplatí nejvyšší daň a Berceo k němu přisuzuje samé negativní epitety jako například *mal aventurado*, *diablado* nebo *can taydor*. Tímto prosazuje známý stereotyp o židech, jako o rase, která odmítá Krista. Jeho smrt je odpověď na dvojnásobný hřích; za prvé za vraždu a za druhé za odmítnutí eucharistie. Stojíme tedy před jednoznačnou dualitou mezi zázrakem a magií. Zároveň i symbol ohně hraje významnou roli, symbolika, o které budeme mluvit v následujících kapitolách.

Prisieron al iudío,	al falsso desleal,
al que a su fijuelo	fiziera tan grand mal;
legáronli las manos	con un fuerte dogal,
dieron con elli entro	en el fuego cabdal. ⁸⁶

Podobná antisemitská tematika se nachází v zázraku *El Milagro de Cristo y los judíos de Toledo*. Příběh se odehrává v Toledu, kde se nacházela velká hebrejská komunita. První příklad se odehrával o Velikonocích, a i tentokrát se nacházíme před významným datem:

un dia de grand festa	por agosto mediado
-----------------------	--------------------

⁸⁴ DOMÍNGUEZ-NAVARRO, David. *Fervor religioso y antisemitismo en Los Milagros de Nuestra Señora de Gonzalo de Berceo*. University of Western Ontario, London, Canadá, 2010, str. 302.

⁸⁵ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*. XVI, v. 358, str. 139.

⁸⁶ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XVI, v. 371, str. 141.

festa de la Gloriosa

Madre del buen Criado.⁸⁷

Scéna se odehrává v místním kostele, kdy se zjeví Panna svým věrným a upozorňuje je na to, jak Židové podruhé obětují svého syna.

Los que mala nazieron,

falsos e traidores,

agora me renuevan

los antiguos dolores;

Otra vez crucifigan

al mi caro Fujuelo,

non entendrié ninguno

quando grand es el mi duelo.⁸⁸

Kristus a Panna se promění ve svědky celého deliktu, kde je celá společnost židů zodpovědná za ukřižování Ježíše. Neútočí se tedy na jednoho konkrétního jako při předchozím zázraku, ale na všechny jako celek. Berceo tímto chce přesvědčit své lektory, že není záhodno věřit nikomu z této podřadné rasy. V této básni autor volí velmi pečlivě slova, která mají hlubší význam, než se na první pohled může zdát. Například sloveso „cobraremos“ ve verši *desemos las yantares / ca bien las cobraremos*.⁸⁹ Riojanec se snaží vytvořit ilusi, že křesťané si nechají zaplatit za dva akty, kterých se židé dopustili: za svatokrádež a za všechny daně, které rabíni od křesťanů vybrali. Smrt židů se popisuje slovesem „recaudar“, což evokuje kontext židů, jako výběrčí daní, fakt, který rozhodně na popularitě této menšiny nepřidával.⁹⁰

Fueron bien recabdados

los qe prender podieron

diéronlis yantar mala

qual ellos merecieron.⁹¹

Jelikož svých hříchů nikdy dostatečně nelitovali, jsou odsouzeni ke smrti. Zkrátka *Los Milagros* od Bercea jsou jedna z nejdůležitějších mariánských děl středověku. Jeho poesie vzbuzuje zájem o zázračnost i o násilné tresty. O výjimečné zázraky a nevysvětlitelné jevy. Prostřednictvím Marie nachází dobrý křesťan spasení a hříšník naopak věčně zatracení. Žid je postaven do role pokazit mariánskou misi a hraje jistý protipól celému křesťanství.

⁸⁷ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XVIII, v. 413, str. 148.

⁸⁸ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XVIII, v 419, str. 149.

⁸⁹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XVIII, v. 425, str. 150.

⁹⁰ DOMÍNGUEZ-NAVARRO, David. *Fervor religioso y antisemitismo en Los Milagros de Nuestra Señora de Gonzalo de Berceo*. University of Western Ontario, London, Canadá, 2010, str. 307.

⁹¹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XVIII, v. 429, str. 150.

6. Místopis zázraků

Duchovní riojánský kněz Gonzalo de Berceo dokázal vytvořit jistou síť lokalit, ve kterých se zázračné jevy odehrávaly, a dodržoval je po celou dobu svého psaní. Již jsme si zmínili, že je pravděpodobné, že jeho básně byly i recitovány a možná snad pro jejich snazší zapamatování měly podobnou strukturu. My se nyní podíváme na rozdělení těchto míst, jaké geografické oblasti využívá a jakým způsobem promítá své protagonisty do těchto zón. Musíme mít na paměti, když čteme *Milagros*, že hlavním principem bylo zvelebení církve a proto nenajdeme špatně vypadající místa. V některých případech oblasti odlehlé a izolované, ale nikterak nehezské. Veškeré zázraky, které se ve sbírce nacházejí, jsou velmi precizně lokalizovány. Co se ale do významu týče, neslouží poté k dalšímu rozvoji básně. Spíše tedy slouží k probuzení zájmu či zvědavosti receptora. V pětadvaceti básních objevujeme tři základní struktury, kterými nás autor uvádí do děje. Buď přímo jmenuje město, ke kterému pojí adjektivum vyjadřující něco nadpřirozeného, nebo město vždy spojené s životním elementem vodou, anebo konečně bez přesného určení místa, ale o konkrétní osobě, která se stala „obětí“ zázraku. V kastilském středověké literatuře bylo zvykem situovat éterické zjevy do Toleda.⁹²

En España cobdicio	de luego empezar
en Toledo la magna	un famoso lugar. ⁹³

Možná ještě zajímavější je ještě následující strofa, která splňuje hned dvě první zmíněné struktury:

En Toledo la buena	essa villa real
que yaze sobre Tajo	essa agua cabdal. ⁹⁴

Jak jsme zmínili výše, jedná se zároveň i o jistou glorifikaci, a proto jsou mnohdy s městem spojené i líbivé epitety – ať už se jedná o Toledo či nikoliv. *En Colonna la rica / cabeza de regnado.*⁹⁵ Nebo také: *Enna villa de Roma / essa noble cibdat.*⁹⁶ Dokonce i zde využije Berceo obojí struktury a k líbivému přívlastku připojuje opět element vody.

⁹² LLORENS, Julián Junquera. *Los milagros de nuestra señora de Gonzalo de Berceo – isotopías y folklore en lo maravilloso*. Universidad de Granada, 1995, str. 551.

⁹³ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 47, str. 82.

⁹⁴ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, I, v. 48, str. 83.

⁹⁵ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, 1999, VII, v. 160, str. 44.

⁹⁶ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, X, v. 236, str. 118.

San Miguel de la Tumba es un grand monesterio
el mar lo cerca todo elli yaze en medio.⁹⁷

Jelikož celé město je poněkud široký pojem, zázraky se v nich nejčastěji dějí v temných místech a mnohokrát i za stavu zmatenosti, či jinak otupených smyslů. Takovým místem bývá Berceem využíván převážně kostel.

Entró en la eglesia al cabero rencón
inclinó los enojos fazié su oración
vínoli la Gloriosa plena de bendición.⁹⁸

Druhou takovou oblastí bývá, jak již zmíněno, nějaké odlehlé, těžko dostupné a vodou obléhané místo. Pro příklad si uvedeme zázrak devatenáct:

Bien dentro enna isla de las ondas cerquiella
de San Migaël era avié una capiella.⁹⁹

Zbývá nám pouze uvést příklad otupených smyslů. *Demandóli el clérigo / qe yazié dormitado.*¹⁰⁰ Nebo například ve verši 345, kde se píše:

Ridié e deportava todo bien por razón
mas aviélo turrado mucho la vissión.¹⁰¹

Závěrem bychom si mohli říct, že všeobecně dochází k zázrakům za sníženého vědomí, ať už se jedná jakéhokoliv typu, tedy jev, který později nazýváme mystikou. Protože pouze při oproštění smyslů může dojít k jistému kontaktu s nadpřirozenem. Na toto až mystické chápání je ve sbírce velmi apelováno a proto se setkáváme i s vyhraněnou slovní zásobou. Zázrak se vždy pojí se smyslem buď viděti, nebo slyšeti aby nabral na větší váze reality. Sice se odehrávají na odlehlých místech, či při malém počtu lidí, ale nikdy nechybí důkaz těchto dvou smyslů. *Quantos la voz udieron / e vidieron la cosa.*¹⁰² Jelikož ke spatření zázraku potřebujeme otupit vědomí, Berceo často využívá i propojení těchto smyslů, které z logického hlediska nedávají smysl. Musíme se ale oprostit od logického pojetí světa – jako později udělá San Juan de la Cruz se svým slavným výrokem *música callada*. Náš autor o tři století dříve využívá stejné

⁹⁷ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XIV, v. 317, str. 131.

⁹⁸ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XV, v. 339, str. 135.

⁹⁹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XIX, v. 434, str. 77.

¹⁰⁰ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, III, v. 108, str. 94.

¹⁰¹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XV, v. 345, str. 67.

¹⁰² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, IV, v. 131, str. 98.

techniky, když píše: *Quantos qe la udieron / esta tal visión*.¹⁰³ Středověká mentalita fungovala na jednoduchém principu. Tedy „nechce se mi věřit ničemu, co jsem neviděl“ – nebo alespoň neviděl někdo jiný, kdo mi to může říci. Proto Berceo přikládá takovou důležitost ke slovesu vidět a jemu odvozených slov. Na všech doposud zmíněných příkladech vidíme autorův cit pro oboje kultury své doby; kultovní a populární.

¹⁰³ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, XII, v. 305, str. 128.

7. Rétorické figury

Na text jsme se ještě nepodívali z jeho morfologických a syntaktických funkcí. Proto se na tento pohled nyní zaměříme a ukážeme si, jaké rétorické figury Berceo využíval. Na prvním místě je nutno zmínit, že se jedná o čtrnácti slabičné verše uskupené vždy po čtyřech do jedné strofy, ve které dodržují vždy stejný konsonantní rým. Verše jsou dělené do dvou sedmi slabičných poloveršů. Popsali jsme tedy umění, kterému se nazývá *cuadrena vía*. Postupně si představíme autorův literární vkus i s patřičnými příklady přímo z *Milagros*. Prvním takovým jevem je anafora, tedy opakování shodného slova na začátku za sebou jdoucích veršů.

Non serié organista	nin serié vïolero,
nin giga nin salterio	nin mano de rotero,
nin estrument nin lengua	nin tan claro voceo. ¹⁰⁴

Další slovní figurou je častá epanastrofa, což je opakování stejného slova na konci jednoho a na začátku následujícího verše.

Unas tenién la quinta,	e las otras doblavan,
otras tenién el punto,	errar no las dexavan. ¹⁰⁵

Takzvaná *reiteración* je dalším příkladem, který riojánec využívá. Jedná se o termíny, které se nacházejí na konci jednoho poloverše a na začátku druhého poloverše následující řádky.

Manamano que fui	en tierra acostado,
de todo el lazerio	fuï luego folgado;
oblidé toda cuita,	el lazerio passado. ¹⁰⁶

Nechybí ani aliterace. Figura založená na tom, že se na začátku slov verše opakuje stejná hláska.

Manavan cada canto	fuentes claras, corrientes,
en verano bien frías,	en invierno calientes. ¹⁰⁷

Dále, hlouběji ve sbírce narážíme na polyptoton. I tentokrát se využívá opakování stejného slova, ovšem postupně v různých gramatických formách.

¹⁰⁴ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 9, str. 26.

¹⁰⁵ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 8, str. 26.

¹⁰⁶ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 12, str. 26.

¹⁰⁷ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 3, str. 25.

Los quatro evangelios, esso significavan,
ca los evangelistas quatro que los dictavan.¹⁰⁸

Chiasmus v básni také nechybí. Chiasmus je paralelismus dvou textových celků, z nichž jeden má opačný slovosled nebo sled témat či motivů než druhý.

Prendamos lo de dentro, lo de fuera dessemos.¹⁰⁹

Neméně důležitou figurou je i anadiplóza, při které se na začátku věty opakuje slovo vyskytující se na posledních pozicích předcházející věty.

Ella es dicha trono del reí Salomón,
reí de grand justicia, sabio por mirazón.¹¹⁰

Poslední odstavec této kapitoly budeme věnovat metonymii a její odraz ve významech Berceova díle. Metonymie spočívá v přenosu označení na jiný objekt na základě jiné souvislosti než podobnosti označovaných objektů. Jednodušeji řečeno, pod symbolikou specifické terminologie se ukrývá jiný význam. Autor ve své sbírce váže k této rétorické figuře několik hlubších myšlenek a my si nyní ukážeme, o jaké se jedná.

Když poprvé riojanec hovoří o *verdura de prado* využívá metonymii k hovoření o Čistotě Marie a jejím panenství. V případě dalšího verše *árboles con sus frutos* dochází k přenesení významu, kdy se bavíme o zázracích Matky. *Sombra de los árboles* značí mariánskou modlitbu, *cuatro fuentes* čtyři evangelia diktované Marií a konečně *flores*, které skrývají jména Marie.¹¹¹ Květiny porývají louky, což je další metonymie rajske zahrady, a proto o provázanosti s křesťanskou tematikou není ani tentokrát pochyb. Musíme si uvědomit, že slova, frazémy, verše, rýmy i celé strofy jsou pečlivě vybírány a jejich význam je intertextuální. Když se podíváme na báseň z *Milagors*, nemůžeme se spokojit s tím, co vidíme na první pohled. To právě bohatství se skrývá uvnitř.

¹⁰⁸ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introcucción, v. 21, str. 27.

¹⁰⁹ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introcucción, v. 16, str. 27.

¹¹⁰ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introcucción, v. 37, str. 29.

¹¹¹ MIRANDA, Lidia Raquel. *Sentido y alcances de la descripción del Paraíso en la "Introducción de los Milagros de Nuestra Señora" de Gonzalo de Berceo*. Mirabilia, 2011, str. 24.

La verdura del prado	la olor de las flores,
las sombras de los árboles	de temrados sabores
refrescánron me todo	e perdí los sudores:
podrié vevir el omne	con aquellos olores. ¹¹²

Editování středověkých hispánských textů se dočkalo v nejbližší době většího rozmachu a progres starošpanělské lexikologie, i díky *Dictionary of the Old Spanish Language* z univerzity ve Wisconsinu, dosáhl velké úrovně.¹¹³ I přes to narazíme na slova a či slovní spojení, která nedokážeme přímo rozluštit a jejichž metonymický význam zůstává v nejistotě. Výše v práci jsme již pracovali se slovem *adonado*. Ani tentokrát se nevyhneme přímému příkladu z *Milagros*. Slovní spojení, které do dnes stojí vědce velké úsilí správně rozluštit. Tedy, co chtěl Berceo říci se svým *puentes alzar* v šestém zázraku? Zloděj je zřejmým protagonistou zázraku, který neplní své povinnosti před Kristem. Jen není zcela zřejmé, provázání s mosty.

Era un ladrón malo	que más qeríe furtar,
que ir a la elesia	ni a puentes alzar;
sabié de mal porcalzo	su casa governar:
uso malo que prisso	no lo podié dejar. ¹¹⁴

Dodnes uznávaná teorie, která hovoří o tak zvaných *Siete Partidas*, tvrdí, že duchovní knězi pomáhali stavět neodborníkům stavět mosty.¹¹⁵ Bohužel není stoprocentní, jelikož hlavní hrdina není žádným kněz, nýbrž obyčejný zloděj. Jen těžko si tedy můžeme představit, jak byl tento fakt přijímán poutníky svatojakubské cesty. Šlo totiž o to, že se na tuto významnou křesťanskou pouť odhodlávalo mnoho lidí a bylo zapotřebí zpřístupnit cesty. Jedním z těchto projektů byla i konstrukce mostů, které se věnovala organizace zvaná *Fratres pontis*. Byla rozdělena na dárce, kněze a stavitele a všechny tři skupiny mezi sebou spolupracovali za účelem vytvoření schůdnější cesty do Compostely. *Puentes alzar* tedy může utvářet asociaci právě s posledně zmíněnými *Fratres pontis*.¹¹⁶ Postavou zloděje, který nesplnil své povinnosti (jelikož nechodil do kostela a nestavěl mosty), chce Berceo naznačit obyčejnost každodenního života.

¹¹² BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, Introducción, v. 5, str. 74.

¹¹³ BURRUS, V. A. *Dictionary of the Old Spanish Language*. Springer, 1983.

¹¹⁴ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VI, v. 142, str. 101.

¹¹⁵ GERLI, E. Michael. "MILAGROS DE NUESTRA SEÑORA" 142B ("PUENTES ALZAR"): BERCEO AND THE "FRATRES PONTIS". *Romance Notes*, vol. 30, no. 2, 1989, str. 102.

¹¹⁶ GERLI, E. Michael. "MILAGROS DE NUESTRA SEÑORA" 142B ("PUENTES ALZAR"): BERCEO AND THE "FRATRES PONTIS". *Romance Notes*, vol. 30, no. 2, 1989, str. 103.

Zároveň upozornit, že i všední věci jako právě odmítnutí návštěvy kostela či participace v charitativní činnosti je prohřešek, který bez milosti Panny Marie neprojde bez povšimnutí.

Meioró en su vida	partiósse de follia
quando cumplió su corso	muriósse de su día. ¹¹⁷

Takto na první pohled obyčejně vypadající slovní spojení znamená mnoho. Opět stojíme před důkazem nesmírné komplexnosti autorových veršů. Je za potřebí se jim i nadále věnovat, jinak zůstanou neodhaleny jednou pro vždy a my přijdeme o tak krásné nuance, bez kterých by sbírka nikdy nebyla to, co je pro nás dnes.

¹¹⁷ BERCEO, Gonzalo de. *Milagros de Nuestra Señora*, VI, v. 157, str. 103.

8. Závěr

Na závěr se pokusím shrnout hlavní myšlenku této práce; tedy jak to je s pomyslnou hranicí mezi magií a zázrakem. Podle Le Goffa nebyla tato dualita nikdy zcela jasná a dokonce se během historie i několikrát její chápání změnilo. Hlavním zdrojem a tvůrcem celé této problematiky byla církev. Zprvu stavěla velmi důraznou clonu mezi tyto dva pojmy a magii odmítala. Jak jsme se v tezi dozvěděli, odmítána byla především kvůli spojitosti s peklem a ďáblem. Musela ale čelit problému, že lidé měli o tento směr zájem. Proto po dlouhé době odmítání a až popírání druhé větve fantastičnosti dospěla k rozhodnutí si magii přivlastnit. Netrvalo dlouho a začala církev dokonce tvrdit, že žádná dualita neexistuje, jelikož magie a zázrak jsou totéž a splňují kritéria pro religiózní účely stejně. Na základě všech předchozích kapitol můžeme s velkou pravděpodobností stanovit, že Gonzalo de Berceo si byl po celou dobu této stále opakující se bitvy mezi dobrem a zlem vědom. I díky tomu se mu povedlo vytvořit úchvatnou sbírku plnou promyšlených dvojsmyslů – *Milagros de Nuestra Senora*. Dílo, které dodnes patří mezi vrcholná díla španělské středověké literatury a je považováno z tak zvaného literárního klasika.

Svoji oblíbenost si zajisté kniha získala i svým populárním duchem, který Gonzalo dokázal do své poezie zakomponovat i přes své vznešené umění *mester de clerecía*. Neustálé odkazy na každodenní život obyčejných lidí, kterým se před zraky dějí neobyčejné věci, slouží k dokázání všudypřítomnosti zázračné moci. *Milagros* poté pomáhají utvářet představu o tom, že nakonec dobro vždy zvítězí nad zlem a autor tímto motivuje a nabádá čtenáře a posluchače k mravnému životu a aby neztráceli víru v Pravdu.

Resumé v českém jazyce

Práce začíná několika věcnými informacemi o autorovi. Jelikož se jedná o již všemi známé informace, je této části věnováno prostoru méně. Dále nalezneme vysvětlení pojmu, kterému je následně věnována celá teze, zázrak. Bavili jsme se o religiózním prostředí autora a neustále poukazovali na onu dualitu mezi magií a zázrakem.

Jelikož jsme se věnovali teorii, ve které se jednalo o dva rozdílné pojmy, museli jsme si ukázat, jak a jakým způsobem se objevují protagonisté obou těchto táborů. Práce se zaměřuje na postavy zázračné a tím pádem pozitivní, jako je Panna Marie, která je hlavní postavou celé sbírky, ale i na postavu Ježíše Krista. Pro úplné doplnění duality jsme pochopitelně nemohli vynechat ani postavu magickou neboli zápornou, tedy d'ábla.

V další části práce představuje symboliku spojenou s *Milagros*. Řeč je o významu těla a duše, církve a kostelů. Berceo se také zabývá židovstvím a v jeho sbírce mu je věnovaný značný prostor. Proto nechybí ani v naší tezi a jako ostatní kapitoly, i tato je obohacena o přímé úryvky z knihy dokazující tvrzené informace.

V neposlední řadě se práce věnuje jistému průvodu Berceovým dílem z hlediska orientace v textu. A to jak z hlediska geografického, tak morfologického. Hovoří se o místech, na kterých se zázraky odehrávají a o rétorických figurách, které nás celou poezií provádějí.

Resumé ve španělském jazyce

El trabajo comienza con algunas informaciones objetivas sobre el autor. Como estas ya son conocidas, está dedicado menos espacio a esta sección. Luego encontramos una explicación de un término, a cual se dedica toda la tesis, milagro. Hablamos sobre el ambiente religioso del autor y señalamos constantemente la dualidad entre la magia y el milagro.

Como estábamos tratando con una teoría en la que había dos conceptos diferentes, tuvimos que mostrar cómo aparecieron los protagonistas de estos dos campos. El trabajo se centra en los personajes de lo milagroso y por lo tanto positivo, como la Virgen María, que es el personaje principal de toda la tesis, pero también en la figura de Jesucristo. Por supuesto, no podríamos omitir la figura mágica, negativa o diabólica para completar la dualidad.

La siguiente parte de la tesis presenta el simbolismo asociado con Milagros. Estamos hablando del significado de cuerpo y alma, Iglesia e iglesias. Berceo también está dedicándose al judaísmo, y le presta mucha atención en su colección. Por lo tanto, no falta en nuestra tesis y como en otros capítulos, éste está enriquecido con extractos directos del libro que prueban la información mencionada.

Por último, pero no menos importante, la tesis se dedica a una cierta procesión del trabajo de Berceo en términos de orientación en el texto. Tanto geográficamente como morfológicamente. Hablamos de lugares donde ocurren milagros y de figuras retóricas que nos guían a través de toda su poesía.

Bibliografie

ALIGHIERI, Dante. *La Divina Comedia*. Centro Culturas "Latium", Buenos Aires, 1922.

ANDRACHUK, Gregory Peter. 'La Gloriosa, ess cuerpo adonado' – the Body of Mary in Berceo's "Milagros de Nuestra Señora". Vol. 35, 2017, [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-05-26]. Dostupné z WWW: <
<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=6029059>>

Anonymní. *Beowulf*. Aziloth Books, 2011. ISBN 9781907523939.

BARRON, W.R.J.. *Sir Gawain and the Green Knight*. Manchester University Press, 1998. ISBN 0719055172.

BERCEO, Gonzalo de. *VIDA DE SANTO DOMINGO DE SILOS*. Biblioteca Virtual Miguel de Cervantes, Alicante, 2005. [online]. 2019 cervantesvirtual.com [cit. 2019-06-02]. Dostupné z WWW: <<http://www.cervantesvirtual.com/obra/vida-de-santo-domingo-de-silos--0/>>.

BURKARD, Richard. TWO TYPES OF SALVATION IN BERCEO'S "MILAGROS DE NUESTRA SEÑORA". *Hispanic Journal*, vol. 9, no. 2, 1988.

CALDERA, Pilar. *Magia y religión de la Antigüedad a nuestros días*. Museo Nacional de Arte Romano, Mérida, 2001. ISBN 100956593.

COHEN, Anthony, *The symbolic construction of community*. Taylor & Francis e-Library London, 2001. ISBN 0-415-04616-5.

DOMÍNGUEZ-NAVARRO, David. *Fervor religioso y antisemitismo en Los Milagros*

FERNÁNDEZ CONDE, Francisco Javier, *La religiosidad medieval en España. Plena Edad Media*. Trea, España, 2014. ISBN 9788497041638

GERLI, E. Michael. "MILAGROS DE NUESTRA SEÑORA" 142B ("PUENTES ALZAR"): BERCEO AND THE "FRATRES PONTIS". *Romance Notes*, vol. 30, no. 2, 1989.

GERREAU, Alan, *El futuro de un pasado. La Edad Media en el siglo XXI*. Crítica. 9788484323426

HERNÁNDEZ, Juan Pedro Rodríguez. *El Diablo en «Los Milagros de Nuestra Señora» de Gonzalo de Berceo*. Historia medieval, Nº 17, 2004. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-05-30]. Dostupné z WWW: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=1262200>>.

HERRERO, José Sánchez, *Desde el cristianismo sabio a la religión popular en la Edad Media*. Clio y Crimen, Sevilla, 2004. [online]. [cit. 2019-05-26]. Dostupné z WWW: https://www.durango-dala.net/portalDurango/RecursosWeb/DOCUMENTOS/1/0_428_1.pdf.

CHAVES, Teresa Labarta de; CHAVES, Maite. Influencia de las artes visuales en la caracterización de la Virgen en "Los Milagros de Nuestra Señora". Nº 94-95, 1978. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-06-01]. Dostupné z WWW: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=61179>>.

KÁBRT, Jan; KUCHARSKÝ, Pavel; SCHMANS, Rudolf; VRÁNEK, Čestmír; WITTICHOVÁ, Drahomíra; ZELINKA, Vojtěch. *Latinsko/český slovník*. Nakladatelství LEDA, Praha, 2016. ISBN 978-80-7335-376-6.

LE GOFF, J. *Lo maravilloso y lo cotidiano en el occidente medieval*. Editorial Gedisa S.A., Barcelona, 1985. ISBN 84-7432-222-7.

LLORENS, Julián Junquera. *Los milagros de nuestra señora de Gonzalo de Berceo – isotopías y folklore en lo maravilloso*. Universidad de Granada, 1995. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-06-06]. Dostupné z WWW: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=600116>>.

MACHADO, Antonio. *Fields of Castile/Campos de Castilla*. Dover Publications, 2007. ISBN 978-0-486-46177-9.

MIRANDA, Lidia Raquel. *Sentido y alcances de la descripción del Paraíso en la "Introducción de los Milagros de Nuestra Señora" de Gonzalo de Berceo*. Mirabilia, 2011. [online]. 2019 ddd.uab.cat [cit. 2019-06-08]. Dostupné z WWW: <https://ddd.uab.cat/pub/mirabilia/mirabilia_a2011m1-6n12/mirabilia_a2011m1-6n12p20.pdf>.

PALÁ, Claudio Vilá. Estudio mariológico de los milagros de nuestra señora de Berceo. N° 28, 1953, str. 345. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-05-29]. Dostupné z WWW: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=61179>>.

RESANO, Gaudioso Giménez. *Milagros de Ntra. Señora, de Gonzalo de Berceo*. N° 79, 1968. [online]. 2019 dialnet.unirioja.es [cit. 2019-05-28]. Dostupné z WWW: <<https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=61510>>.

RUIZ DOMINGUEZ, Juan Antonio. *El mundo epiritual de Gonzalo de Berceo*. Gobierno de La Rioja, Instituto de Estudios Riojanos, Logroño, 1999. ISBN 84-89362-72-6.

The Editors of Encyclopaedia Britannica. Gonzalo de Berceo. [online]. 2019 britannica.com [cit. 2019-05-19]. Dostupné z WWW: <<https://www.britannica.com/biography/Gonzalo-de-Berceo>>.

VALENCIA, Arturo C. Noguez. *La teoría del poder en Michel Foucault*. [online]. 2019 historico.juridicas.unam.mx [cit. 2019-06-05]. Dostupné z WWW: <<http://historico.juridicas.unam.mx/publica/librev/rev/polis/cont/19971/pr/pr9.pdf>>.

VAUCHEZ, André, *La espiritualidad del Occidente medieval*. Catedra, Madrid, 1985. ISBN 8437605083.